

DISKUSIA O AKTUÁLNYCH OTÁZKACH METÓD A FORIEM VÝCHOVY K VEDECKÉMU ATEIZMU

☆ ☆ ☆

METÓDY VEDECKOATEISTICKEJ VÝCHOVY MEDZI ŠKOLSKOU MLÁDEŽOU

ZUZANA KUDLÁČKOVÁ

Naša škola sa od oslobodenia podstatne zmenila. Ovocie tejto zmeny, prameniacej v podstatnej zmene výrobných vzťahov našej spoločnosti, prejavuje sa ako proces zásadnej premeny v myslení rozhodujúcej časti učiteľov a ako proces formovania mladej generácie pre budovanie komunistickej spoločnosti a život v nej. Tento proces je zložitý a podľa nášho náhľadu vykazuje slabiny, v dôsledku čoho značné percento žiakov nielen základných deväťročných škôl a škôl výberových — ale čo je horšie, aj škôl vysokých nemá na žiadúcej výške rozvinutý materialistický vedecký svetonázor a je zatažené náboženstvom. Táto skutočnosť vyplýva z viacerých príčin. Proces svetonázorovej premeny sme spočiatku nechávali do značnej miery živelnosti a v dôsledku toho na našich školách máme ešte nedostatok ideovo-politicky vyspelých učiteľov-vychovávateľov, nedostatok nových metód výchovy k vedeckému svetovému názoru a vedeckému ateizmu, a tiež nedostatok organizačného zabezpečenia tejto výchovnej činnosti. Výchova k vedeckému materializmu — materializmu dôsledne ateistickému je najdôležitejšou časťou komunistickej výchovy v socialistickej škole. V buržoáznej škole táto stránka výchovy neexistovala a nemohla existovať pre viaceré príčiny. Ba práve naopak, buržoázna výchova priamo i nepriamo rozvíjala vo vedomí mládeže idealistický svetový názor každej formy. Je preto prirodzené, že najmä starší pedagógovia, vychovaní buržoáznou školou pre potreby buržoáznej školy, potrebujú pri prevýchove sústavnú, konkrétnu pomoc. Nedostatočná, nevhodná pomoc spôsobuje v procese metamorfózy osobné ťažkosti a nedostatočnú ideologickú úroveň — čo sa odráža na výsledkoch práce inak povedzme dobrých objektivistických odborníkov, ktorí pokiaľ nie je u nich proces prevýchovy dokončený, nemôžu v plnej miere využiť tie objektívne dané veľké možnosti, ktoré má naša socialistickej školy pre výchovu mladého pokolenia v materialistickom duchu.

POZNÁMKY K METODICKÝM OTÁZKAM VÝCHOVY A VEDECKÉMU SVETONÁZORU V ŠKOLE

Ťažisko vedeckoateistickej výchovy je predovšetkým vo vyučovacom procese. Nové učebné osnovy našej socialistickej školy predpisujú taký systém vedomostí, že keď ich

žiaci počas školskej dochádzky zvládnu, nadobudnú základy vedeckého svetového názoru — základy vedeckého ateizmu. Správne pochopiť podstatu a formy výchovy k vedeckému ateizmu znamená ujasniť si predovšetkým úlohu a cieľ tejto výchovy. Jej úlohou a cieľom je vypostovať vo vedomí žiakov vedecký obraz o svete a naučiť ich vedecky myslieť. Ako pristupovať k tejto úlohe?

Každý učiteľ, keď zostavuje svoj pracovný plán, musí celoročné učivo pozorne preskúmať z hľadiska aj vedeckoateistickej výchovy a musí si vyznačiť tie miesta v osnove, ktoré sú mimoriadne dôležité pre vedeckoateistickú výchovu žiakov. Vedeckoateistickým materiálom musí byť presiaknuté celoročné učivo každého predmetu. Samozrejme, niektoré predmety (chémia, fyzika, biológia, dejepis, literatúra, občianska výchova, jazyky) majú pomerne dôležitejšiu úlohu vo vedeckoateistickej výchove ako iné (matematika, rysovanie). Kladné výsledky možno dosiahnuť len vtedy, keď sa všetci učitelia na škole budú sústavné, nielen z prípadu na prípad, zaoberať úlohami ateistickej výchovy. Na našich školách máme však ešte hodne učiteľov, u ktorých prvky ateistickej výchovy sú na ich vyučovaní len akýmsi „príveskom“ k učebnej látke predpísanej osnovami a vyčleňujú ich do samostatnej časti hodiny. Dobré výsledky vo vedeckoateistickej výchove dosahujú tí učitelia, ktorí každodenne zovšebecňujú a utvrdzujú nahromadené poznatky žiakov a na základe nich vyvodzujú materialistické závery.

Ateistickú výchovu v škole treba uskutočňovať už v 1. triede. Tu si treba ujasniť, že na jednotlivých cykloch škôl má náboženstvo u detí rôznu formu a preto treba otázku náboženstva žiakov riešiť rôznymi metódami. V nižších ročníkoch ZDŠ deti väčšinou prijímajú náboženstvo ako prevzatú ideológiu od svojich rodičov. Malý žiakik, pretože ešte nemá dostatok rozumových vedomostí, prijíma náboženské fantázie ako fakt. Až vo vyšších ročníkoch sa môže žiak brániť logikou a vedomosťami.

Na ateistickej výchove žiakov musí sa zúčastňovať celý pedagogický kolektív školy, musí ju uskutočňovať premyslene, plánovite a systematicky, musí ju z roka na rok prehľbovať. Nemožno sa na ňu pozeráť ako na akési dočasné opatrenie a nárazovú kampaň. Ateistická výchova sa musí stať podstatnou súčasťou pedagogického procesu. Pedagogická prax na mnohých školách je iná. Je skutočne len nárazovou kampaňou na začiatku školského roku, keď rodičia prihlasujú svoje deti na vyučovanie náboženstva.

Otázku, aby deti nechodili v škole na náboženskú výchovu, si niektorí učitelia uľahčujú rôznymi administratívnymi metódami. Žiak síce na náboženstvo nepôjde, ale či je u neho zabezpečený proces formovania vedeckého svetonázoru, či sa zbavil, resp. zbavuje náboženskej ideológie, to mnohých učiteľov nezaujíma. Keď sa však niektorá škola alebo niektorá trieda celý školský rok zaoberá otázkou ateistickej výchovy a potom na začiatku školského roka zistí len percento prihlásených žiakov na vyučovanie náboženstva a keď si zase ďalej nevšíma túto otázku, nemožno sa čudovať — ako sa to stalo na niektorých školách, že percento prihlásených žiakov stúplo. Máme veľmi pekné príklady na školách (v Leviciach, Levoči, Prešove, v Turčianskych Tepliciach), kde učitelia systematicky pracujú na úseku ateistickej výchovy počas celého školského roku, a to nielen medzi žiakmi, ale hlavne medzi rodičmi týchto žiakov. Výsledky ich práce sa prejavujú nielen v tom, že títo rodičia neprihlasujú svoje deti na vyučovanie náboženstva v škole, ale sami žiaci sú aktívni a presvedčení o škodlivom vplyve náboženstva a odmietajú náboženskú výchovu. Napríklad na SVŠ v Modre matka podpísala prihlášku svojmu synovi žiakovi 7. tr. ŽDŠ a niesla ju osobne triednemu učiteľovi. Na chodbe stretla svojho syna, dávala mu prihlášku, aby ju sám zanesol triednej učiteľke. Syn pohotovo a otvorene matke povedal, že je zbytočné nechávať prihlášku, že na náboženskú výchovu chodiť nebude. Takýchto prípadov máme na našej škole viac. Otázka prihlasovania detí na náboženskú výchovu (vo vyšších triedach) je temer vo všetkých prípadoch záležitosťou

rodičov, resp. starých rodičov. Mnohí učitelia vidia hlavnú činnosť vedeckoteistickej výchovy v tom, že sa snažia presvedčovať rodičov, aby neposielali svoje deti na vyučovanie náboženstva. Pristupujú k riešeniu formálne a keď sklznú na nesprávne administratívne metódy, nedosiahne sa žiadúcich výsledkov. Lebo v takých prípadoch náboženská rodinná výchova je účinnejšia. Pôsobí priamo na city dieťaťa a rozumová výchova školy nedosiahne tú hranicu, aby vedela paralyzovať a vyvrátiť opačnú výchovu v rodine. Ďalším nedostatkom školy je aj neznalosť prostredia, v ktorom dieťa vyrastá. O nápravu v tomto smere musí naša škola bojovať v prvom rade, musí zladíť výchovu školy s výchovou v rodine. To sa učiteľom bude dariť vtedy, keď všetci budú dokonale poznať nielen rodiny, z ktorých deti navštevujú školu, ale celé prostredie v obvode školy, aby vedeli včas odstraňovať škodlivé vplyvy okolia školy, ktoré zhubne pôsobia na školskú mládež.

ZÁSADY VEDECKOATEISTICKEJ VÝCHOVY NA ŠKOLE

Rozbor práce určitého počtu učiteľov našej školy v ateistickej výchove žiakov umožňuje nám určiť niekoľko všeobecných zásad, ktoré sa uplatňujú vo výchovno-vyučovacom procese.

Proces prekonávania náboženstva v školskej výchove má svoju objektívnu i subjektívnu stránku. Súhrnne ide v ňom o vyriešenie dvoch úloh. Učiteľ v prvom rade musí prekonávať objektívne príčiny náboženstva žiakov, ktoré existujú v spoločnosti, v rodine a v škole. Túto úlohu zabezpečuje učiteľ objektívnu účasťou žiakov na výstavbe socializmu. Zároveň učiteľ musí prekonávať už vytvorené náboženské názory jednotlivých žiakov vytváraním základov vedeckého svetového názoru, čo sa v škole praktizuje rozvíjaním vedeckokomunistického myslenia a vedeckého poznania. Úspech vedeckoteistickej výchovy závisí od toho, ako sa podarí učiteľovi ovládať obidve tieto stránky a do akej miery sú aktívne zainteresovaní sami žiaci.

Tieto požiadavky sa musia uplatňovať v celom obsahu učiva, v organizácii školskej práce a v konkrétnych úlohách vedeckoteistickej práce na škole.

Ťažiskom vedeckoteistickej výchovy v škole je organizácia celého života žiakov, všetkej školskej i mimoškolskej činnosti tak, aby žiaci stáli v strede aktívnej politickej, hospodárskej a kultúrnej výstavby našej vlasti a aby sa v nich rozvíjali črty komunistického myslenia a komunistického spôsobu života. Žiaci si musia osvojiť základy prírodných a spoločenských vied a všetkého kultúrneho bohatstva tak, aby ich poznanie bolo vždy dovedené až k materialistickým ateistickým záverom.

Ďalej je potrebné, aby žiaci mali vedecky osvetlené základné učenie a hlavné dogmy im známych náboženstiev, ktoré v priebehu vzdelávania v škole majú byť vyvrátené (Kristus, kresťanstvo, pápež, boh, hriech, peklo atď.). Naproti tomu nie je správne zoznamovať žiakov s otázkami im neznámych náboženstiev, lebo to neslúži konkrétnym cieľom ateistickej výchovy, je predčasné a zbytočne komplikuje výchovný proces. Žiaci majú pochopiť negatívnu triednu úlohu náboženstva v dejinách, najmä v dejinách našich národov.

Vedeckoteistická výchova musí v sebe zahrňovať aj organizáciu kultúrneho života žiakov, dávať im náplň bohatého citového života, musí z nich urobiť aktívnych účastníkov kultúrneho života tak, aby sa sami stali nositeľmi nových foriem citového využívania, dôsledne izolovaných od výkonu kultu a aby aj oni prispievali k zlikvidovaniu náboženského tmárstva v spoločnosti. K takýmto formám aktivity naši pedagógovia môžu viesť cestou PO a ČSM a zaslúžia sa o bohatú náplň týchto inštitúcií výdatne pomôžu sborom pre občianske záležitosti.

Plnenie úloh, ktoré zabezpečujú rozvoj ateistickej výchovy na škole si vyžaduje dobrú organizačnú prácu a konkrétny plán. Nejde nám však o nejaký samostatný plán. Plán vedeckoateistickej výchovy na škole je len zložkou celkového výchovno-vzdelávacieho plánu školy. Osnovy socialistickej školy nám ukazujú, že sa výchovná práca, teda aj ateistická výchova má systematicky prejavovať v celkovom pláne školy (vo vyučovaní jednotlivých predmetov, v práci triedneho učiteľa so žiackym kolektívom, v mimoriadnej práci so žiakmi, v PO, ČSM atď.), v mimoškolskej činnosti žiakov, vo výchove v rodine; do tohto procesu treba organicky zaradiť ateistickú výchovu učiteľov i ostatných pracovníkov školy, a čo je dôležité — zovšeobecňovanie drobných skúseností v ateistickej výchove. Dobře vypracovaný výchovno-vzdelávací plán je zárukou správnej výchovy žiakov.

PEDAGOGICKÉ ZÁSADY VEDECKOATEISTICKEJ VÝCHOVY

I keď je samozrejmé, že výchova k vedeckému ateizmu využíva všetky pedagogické zásady, treba sa na prvom mieste osobitne zmieniť o zásade výchovy v kolektíve pre kolektív. Táto zásada má veľký význam, no neuplatňuje sa dostatočne v našej škole. Ako sme už spomenuli, u školskej mládeže máva náboženstvo korene v citových stavoch, ako je osamotenosť, úzkosť, strach pred rozličnými problémami a ťažkosťami života a toto žiak ťažko prežíva, keď je osamote. Kolektív má veľký význam pre dosiahnutie životnej rovnováhy, dáva žiakovi pocit istoty a optimizmu, ktoré sú najväčšími nepriateľmi náboženstva. Na úspechy dosiahnuté v kolektíve máme mnoho príkladov z každodenného života. V kolektíve sa formuje komunistická morálka, komunistický spôsob života žiakov, čo podstatne prispieva k prekonávaniu náboženského myslenia. Otázku kolektívu treba rozpracovať vo všetkých plánoch školy vrátane mládežníckych organizácií ČSM a PO.

Ďalšia pedagogická zásada, ktorá sa pri výchove k vedeckému ateizmu na našich školách nedodržiava, je individuálny prístup k žiakom. V mnohých prípadoch nestačí ani individuálny prístup, ale je potrebné individuálne riešenie ateistickej prevýchovy jednotlivých žiakov. Práca na školách v tejto otázke je veľmi pozadu. Naša ateistická výchova sa vyznačuje neosobnosťou, lineárnosťou. Väčšinou sú to prednášky, spoločné besedy a pod., ale neriešia konkrétne individuálne problémy veriacich žiakov, o ktorých mnoho ráz učiteľ ani nevie.

Na mnohých našich školách pekne prebiehajú prednášky s ateistickou tematikou, a to plánovite pre žiakov i pre učiteľov. Okrem toho na školách sú založené ateistické krúžky, hoci len s menším počtom žiakov, ktoré podporujú túto činnosť medzi ostatnými žiakmi. Nedostatkom týchto prednášok je to, že k rozboru prednášky sa učitelia nevracajú.

Okrem týchto všeobecných pedagogických zásad uplatňuje vedecká ateistická výchova i svoje špeciálne zásady, ako je bojovnosť, neústupnosť, dôslednosť, pozorný vzťah k veriacim, rozvážnosť a predovšetkým trpezlivosť.

Len v organickom využívaní a uplatňovaní všetkých vyučovacích zásad a všetkých metód socialistickej pedagogiky môže naša škola úspešne rozvinúť boj za vedecký ateizmus.

UČITEĽ AKO HLAVNÝ ČINITEL VO VÝCHOVE K VEDECKÉMU ATEIZMU V ŠKOLE

Rozhodujúcim činiteľom vo výchove k vedeckému svetonázoru a k vedeckému ateizmu — tak ako v celej výchovno-vzdelávacej školskej práci — je osobnosť učiteľa, ideová jednota a vysoká odbornosť celého učiteľského sboru. Od kvality práce pedagogického

kolektívu závisí, ako sa rozvinie svetový názor žiakov. Aby učiteľ mohol plniť úlohy ateistickej výchovy, je potrebné, aby mal tieto vlastnosti: musí byť oddaný voči socializmu a pri svojej práci sa musí opierať o učenie marxizmu-leninizmu; musí byť vyzbrojený odbornými a metodickými poznatkami, aby úlohy vedeckého svetového názoru a otázky ateistickej výchovy mohol úspešne riešiť v komplexe všetkých úloh školy a verejnej činnosti; musí vychádzať z komunistického vzťahu k deťom a rozvíjať v sebe vlastnosti komunistického ateistu, musí to byť jeden človek v myslení i konaní, v názoroch i živote, čo je najmocnejšou zbraňou socialistického učiteľa; učiteľ musí byť taká osobnosť, ktorá svojim dobrým príkladom strhuje všetkých žiakov; musí pomáhať menej vyspelým a socializmu oddaným učiteľom v ich prevýchove a doviesť ich na cestu komunizmu — ateizmu. Pritom musí dokonale poznať ich individuálne črty a rodinné prostredie. To isté sa vzťahuje na žiakov. Výborné vlastnosti učiteľov ostanú však nevyužité, ak tu niet iniciátora, ktorý individuálnu prácu pedagógov koordinuje z hľadiska podmienok celej školy. A tu má dôležitú úlohu ZO KSS a riaditeľ školy. Od týchto činiteľov závisí správne organizovanie výchovy k vedeckému svetonázoru a vedeckému ateizmu na škole a na nich leží zodpovednosť za celkovú úroveň a skvalitnenie práce. Od nich sa očakáva pomoc jednotlivým učiteľom na úseku ateistickej výchovy v každom predmete. Veľmi dôležitou úlohou (čo naši riaditelia nerobia) je zovšeobecňovať dobré výsledky vo vedeckoateistickej výchove a tak prispievať k rozvoju metód a foriem práce v tomto smere. Nová organizácia prípravy učiteľov má skvalitniť prácu na tomto úseku, noví učitelia musia byť dôkladne pripravení pre splnenie úloh komunistickej a vedeckoateistickej výchovy na našich školách.

SÚČASNÝ STAV NA NAŠICH ŠKOLÁCH V POLITICKO-ODBORNEJ PRIPRAVENOSTI UČITEĽOV

Hlavným činiteľom ateistickej výchovy — ako sme uviedli v predchádzajúcej časti — je učiteľ. Učiteľ vychováva človeka telesne i duševne, vychováva celého človeka, to znamená, že formuje aj jeho vedecký svetový názor. Z tejto stránky má učiteľ dve možnosti. Buď vychováva človeka s vedeckým svetovým názorom, vychováva ho pre komunizmus, alebo ho necháva v starých náboženských fantáziách a rozvíja u neho len vzdelávaciu časť učebného procesu. Úlohou nášho učiteľa je vychovať socialistického človeka, vychovať človeka pre komunizmus, teda človeka s vedeckým myslením. Ktorý učiteľ toto neplní, nie je a nemôže byť dobrým učiteľom. Učiteľ socialistickej školy je povinný celý výchovno-vyučovací proces postaviť na vedecké základy a privádzať ho k materialistickým záverom. Preto treba, aby každý učiteľ sám v sebe sústavne bojoval za to, aby si čím prv osvojil správny vedecký svetový názor. Nesmieme si zastierať, že na našich školách máme ešte dosť učiteľov, ktorí nemajú jasno v tejto otázke a ani sa nesnažia vymaniť zo zajatia tohto zla. Chybu robia aj riaditelia škôl, že takých učiteľov trpia na svojich školách. Hovoria, to je vynikajúci odborník, vie dobre učiť, jeho hodiny sú zaujímavé a pod. Ani jeden z týchto učiteľov — čo by bol akýmkoľvek dobrým odborníkom — nemôže našu mládež vychovať v duchu komunistickom. Učiteľ, ktorý má privádzať žiakov k materialistickým záverom, musí si to dokonale uvedomiť, lebo nemožno už čakať ďalších 16 rokov, kým sa niektorí učitelia zobudia zo sna a uvedomia si, že sa sami vyradia z výchovno-vyučovacieho procesu, lebo ich naša spoločnosť nebude môcť naďalej potrebovať.

Naša ateistická výchova predpokladá dôsledné zavrhnutie ateizmu každej formy. To je možné len vtedy, keď človek dobrovoľne opustí staré prežitie idey, ktoré ho ovládajú, a prijme nové, a to tým, že sa presvedčí, že nové je lepšie, správnejšie, že mu slúži

k plnosti života. Na tomto základe výchova mládeže k vedeckému svetovému názoru a vedeckému ateizmu je významnou a dôležitou úlohou, ktorú KSČ a náš socialistický štát ukladá našej škole a všetkým učiteľom. Jej riešenie a správne vykonávanie je zložitý proces, ktorý vyžaduje politicky a odborne vyspelé kádre, ktoré vedia vo svojej práci uplatňovať nové formy a metódy práce.

NĚKTERÉ OTÁZKY PROCESU VÝCHOVY K VĚDECKÉMU SVĚTOVÉMU NÁZORU

ALOIS GLOGAR, Pedagogický inštitút Gottwaldov

Na formování světového názoru, stejně jako na politické názory a morálku má živelný vliv životní prostředí. Pod jeho působením se neuvědoměle formují názory mladého člověka, který poslouchá rozhovory rodičů a starších lidí, názory na rozmanité otázky života, pozoruje jejich jednání a reakce na různé životní události, je veden k odpovídajícímu jednání. Tak získává obraz života odpovídající obrazu života rodičů nebo starších lidí. Nevědomky se začíná těmto představám podřizovat, bez ohledu na to, zda jsou správné nebo nesprávné. Dítě a mladý člověk nemůže mít samostatný úsudek a nejprve jen tímto živelným způsobem odráží obklopující názory (i když to neznamená, že by si vůbec nevybíral, ale že jen ve větší míře názory svého okolí pasivně přejímá).

Zároveň se živelným vlivem životních podmínek formuje se světový názor dítěte uvědomělou činností staršího pokolení — výchovou, kterou se uskutečňuje ideologický vliv společnosti na mladou dorůstající generaci.

Výchovou k vedeckému světovému názoru ve škole se uskutečňuje určitým způsobem zaměřená výchova zobecněného a systemisovaného světového názoru dělnické třídy a komunistické strany, kterým se vytvářejí předpoklady pro uvědomělý vztah mladého člověka ke světu, ideové předpoklady jeho zařazení do společenského a politického života.

Ideje a principy vedeckého světového názoru, které jsou výsledkem zobecnění třídní praxe, a poznání dělnické třídy, a které představují relativní završení společensko-historického poznávacího procesu, vstupují při výchově nové generace, při učení, opět do poznávacího procesu a tak dochází k vytváření, k formování světového názoru. Proces vytváření vedeckého světového názoru u mladé generace však není jen procesem čistého studia, učení, přejímání již poznaného, ale světový názor se formuje v procesu životní praxe, také jako teoretický výraz životních zkušeností, které obecně mají pro charakter světového názoru rozhodující význam.

Proto je nezbytným požadavkem socialistické pedagogiky, aby ideový vliv byl upevňován životními zkušenostmi, organizací života, účastí na veřejně prospěšné práci, na politickém životě apod. Zde je zapotřebí připomenout hlubokou pravdu vedeckého světového názoru prověřenou velkými zkušenostmi, že na změnu názorů lidí má rozhodující vliv revoluční praxe. Soudruh Chruščov na XXI. sjezdu zdůraznil, že „nejlepší školou výchovy a nejpřísnějším učitelem je život. Jen knižní, od praxe odtržená znalost komunistických zásad není k ničemu“.

Světový názor musí našim žákům vysvětlovat především otázky praxe, života, skutečnosti, ve kterých se nacházejí, dávat jim orientaci, stát se kompasem v praktických otázkách i v ideových zápasech naší doby.

RACIONÁLNÍ STRÁNKA PROCESU VYTVÁŘENÍ VĚDECKÉHO SVĚTOVÉHO NÁZORU

Věnujme nejprve pozornost racionální stránce vytváření vedeckého světového názoru, cestě, po níž probíhá zvládnutí světového názoru jako systému obecných objektivně pravdivých poznatků.